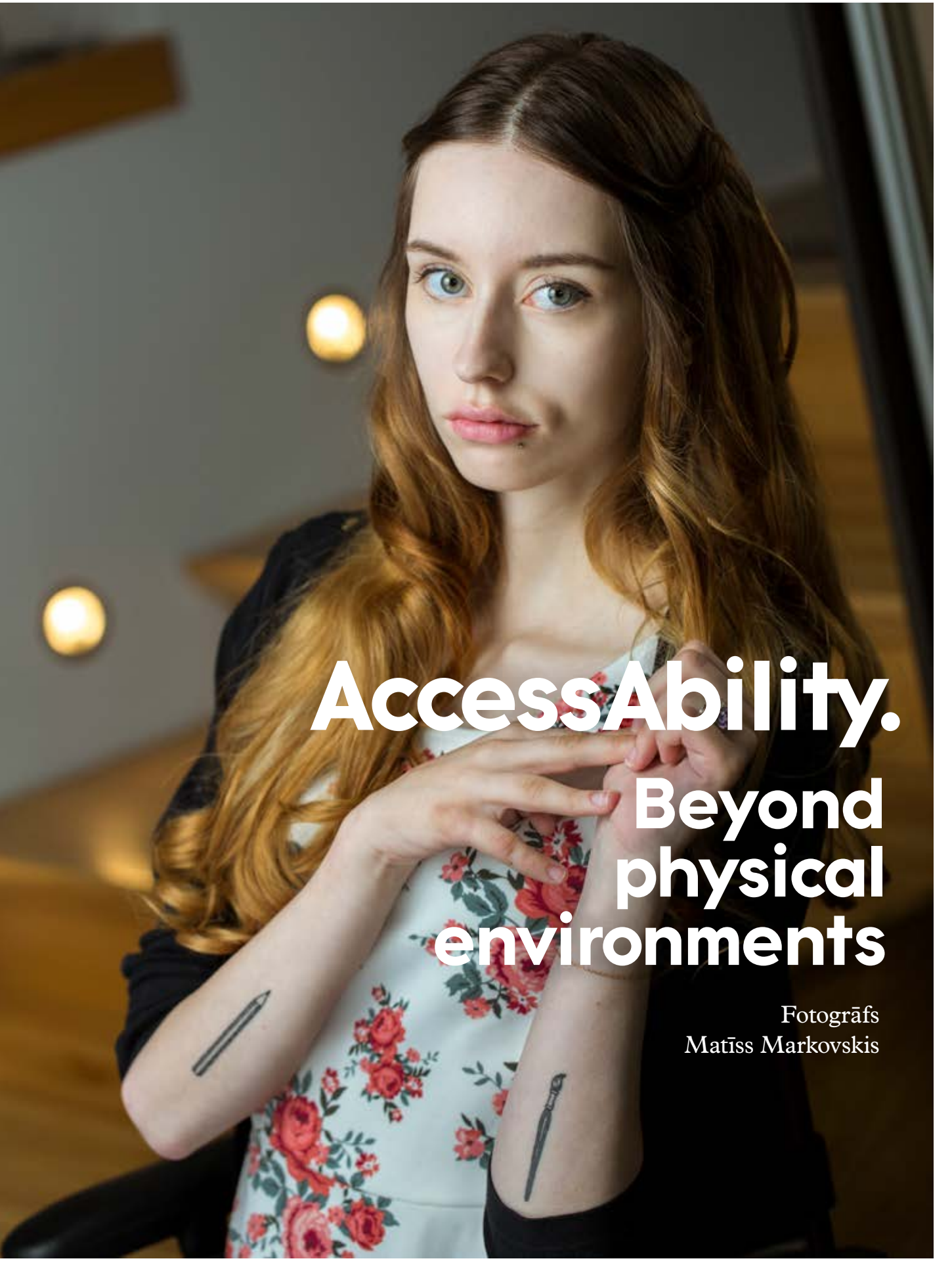

AccessAbility.

Beyond physical environments

Fotogrāfs
Matīss Markovskis

AccessAbility.

Beyond physical environments

Fotogrāfs
Matīss Markovskis

Cilvēktiesības personām ar invaliditāti sabiedrībā joprojām netiek ievērotas. 2016.gadā tika intervēti un fotografēti četrpadsmit Latvijas cilvēki ar invaliditāti saistībā ar Zviedru institūta pasaules tūres izstādi "AccessAbility".

Izstādes mērķis ir pastāstīt plašākai sabiedrībai šo cilvēku personīgos dzīves stāstus un vēlēšanos dzīvot cieņpilni, un aktualizēt jautājumus par pieejamību un iekļaušanos sabiedrībā cilvēkiem ar dažādu invaliditāti.

"Izcili ir tikai gaismas glabātājam! Un es tāds esmu."

Kristaps Kaņuks

Kristapam ir 23 gadi. Jau 10 gadus viņš dzejā izsaka savas sajūtas un pārdzīvojumus. Kristapam galvā skan repa mūzika un viņš dzejo tās pavadījumā. Viņš saka: "Tas ir izmeklēts mūzikas ritms, kurā es jūtos labi!"

Kristaps vēlētos labāku un individualizētu vispārējo izglītību, lai katrs varētu attīstīties. Izglītības iespējas ar individualizētu pieeju Latvijā ir nepietiekošas. Tās ir jāuzlabo, lai arī citi bērni un jaunieši var piedalīties sabiedrības dzīvē.

Kristapa lielākais sapnis ir nostāties uz kājām. Viņš vingro un nodarbojas ar aikido meditāciju. Kristaps sapņo kļūt par cīņas mākslas meistaru. "Tev ir jāiemācās dziedināt, nevis uzbrukt," saka Kristaps. Viņš ar savu pieredzi gribētu dalīties ar citiem līdzīgajiem, motivēt un iedvesmot.

Kristaps vēlas kļūt par psihologu. Viņš daudz lasa vēstures, psiholoģijas, ģeogrāfijas un austrumu cīņu grāmatas, arī enciklopēdijas. Uzmundrinot jauniešus ar invaliditāti, kas sēž mājas, Kristaps saka "Esi kāds esi, nekautrējies! Lai citi domā par Tevi, ko grib. Sirdī apzinies, ka esi labāks. Ārpasaulei to nevajag pierādīt. Nav svarīgi vai kusties vai ne. Apzinies, ka esi "Karaļa nesējs"!"

Kristaps saka: "Beidziet sūdzēties, Jums ir rokas un kājas, Jūs variet staigāt! Bet kur paliek šis te, prāts!" un norāda uz galvu. "Tie, kas domā, ka viss nav iespējams, var padarīt tā, lai būtu iespējams!" piebilst Kristaps. Viņš ir emocionāls, atklāts, sirsnīgs un dzīvesgudrs: "Katrs pats ir sava prāta saimnieks".

Kristapam ir nepieciešams pilna laika asistents. Viņš atzīst, ka vides pieejamība Latvijā nav laba. Bez mammas un jaunākā brāļa palīdzības un atbalsta, nav iespējams nokļūt sabiedriskās vietās. Lai arī uzbrauktuves ir uzbūvētas, cilvēks, kurš ir riteņkrēslā ar vājākām rokām, tomēr daudzās vietās nevar nokļūt, jo viss nav izdomāts līdz galam – pakāpieni ir gan koncertzālēs, teātros, izstāžu zālēs, veselības iestādēs, vecpilsētās utt. Skarbi vārdi tiek veltīti sabiedriskajām transportam – ar autobusiem un vilcieniem invalīdiem pārvietoties nav iespējams. "Jauniešiem ar īpašām vajadzībām ir tiesības uz pilnvērtīgu dzīvi!" piebilst Kristaps.

"Es nekad neesmu smējusies par slimību un nesaprotu anekdotes un jokus par to"

Anna Kristīne Briede

Anna dejo jau kopš četru gadu vecuma. Pašlaik viņa ne tikai dejo tautas deju ansamblī "Gauja", bet ir arī basketbola kluba "Valmiera/ORDO" karsējmeitene. Anna ir absolvējusi Mūzikas skolas klavierspēles klasi. Viņai ir 17 gadi. Anna ir sabiedriska, atvērta un draudzīga.

Annai ļoti patīk latviešu valoda un gramatika. Viņai patīk likt komatus un rakstīt radošos sacerējumus. "Es ļoti gribu mācīties ārzemēs, bet tur jau nemāca latviešu valodu," smejas Anna.

Annai ļoti patīk Latvija, bet viņa grib redzēt pasauli. "Es gribu ceļot, jo visu mūžu nodzīvot vienā vietā ir tik garlaicīgi!" Annas sapnis ir apceļot pasauli un aprakstīt vietas, kur viņa atrodas. Anna ļoti cer, ka Latvijā nekad nebūs karu.

Pirms gandrīz trijiem gadiem, kad Annai atklāja cukura diabētu, mainījās viss. "Neviens nekad nezina, kad tev atklās slimību," teic Anna. "Pašam psiholoģiski jātiek ar sevi galā, jāsavācas. Tas ir neiedomājami grūti, bet nav variantu. Ir jāspricē un jāturpina dzīvot. Es gribu dzīvot!" smaidot nosaka Anna.

"Es skaitos bērns invalīds. Tas man bija šoks! Es nejūtos kā invalīds, bet gan tāda pati kā visi pārējie!" Annai ir vislabākie draugi, kas viņu atbalsta un pieskata, vai viņa par sevi ir parūpējusies. "Viņi ir saprotoši. Tāpat par mani uztraucas visi mani radinieki, īpaši mamma un tētis," piebilst Anna.

Annai patīk meklēt jaunus piedzīvojumus. "Man ļoti patīk visdažādākie ūdens sporti. Pašlaik es aizraujos ar veikbordu, taču esmu arī nodarbojusies ar vindsērfingu un braukšanu ar ūdens motociklu. Man patīk ekstrēmas izjūtas," saka Anna.

Anna raizējas, ka diabēts ļoti ietekmē vielmaiņu. Diabēta dēļ ir arī apgrūtinoši sportot. Ir daudz grūtāk izturēt lielāku fizisko slodzi nekā kādreiz, taču Anna ir ļoti apņēmīga. "Man tik ļoti patīk sportot, bet pēc fiziskām aktivitātēm man bieži ir problēmas ar cukura līmeni un pašsajūtu. Šogad olimpiādē piedalījās vismaz 25 diabētiķi. Viņi man ir kā paraugs," Anna sevi motivē.

"Man nākotnē būs bērni un ģimene. Es esmu sentimentāla. Es ļoti pieķeros lietām, kurām ir vērtība manās acīs. Es kādreiz noteikti atgrieztos Latvijā, jo tās ir manas mājas, mana ģimene."

"Jābūt gaišam prātam. Jādzīvo gaiši un skaisti"

Arnis Blaževičs

Arnim tuva ir dziedāšana. Viņš dzied vietējā pagasta folkloras kopā. “Tā lieta man ļoti patīk”, viņš saka par dziedāšanu. Katra uzstāšanās ir svētki un iespēja redzēt citus pagastus.

Ar cieņu Arnis runā par latviskām krustabām un gadskārtu svētku svinēšanu. Viņam tuvas visas gadskārtu dziesmas. “Tas dod spēku”, viņš nosaka.

Arnis ir smaidīgs un sirsnīgs. Viņš vienmēr parunājas ar satiktajiem ciema iedzīvotājiem. Arnis ir atsaucīgs un savu iespēju robežās nesavtīgi palīdz. Viņu bieži var redzēt sēžam pie savas mājas uz soliņa, domājot labas domas par dzīvi un mīļajiem.

Ar vislielāko atbildību Arnis runā par savu ģimeni – sieviņu un dēlu, kurš pašlaik strādā Nīderlandē. Algotu darbu Arnis nevar strādāt, jo viņa sieviņai nepieciešama pilna laika aprūpe. “Mājas solis ir vissvarīgākais”, tomēr viņš labprāt strādātu arī algotu darbu.

Arņa lielāka vēlēšanās ir labiekārtot dzīvesvietu, lai nebūtu jādzīvo tādā graustā. Taču viņš atzinīgi saka, ka pašvaldība savu iespēju robežās palīdz.

Arnim tīk piedalīties projektos, jo var uzzināt ko jaunu, satikt cilvēkus un kaut mazliet izrauties no ikdienas. “Tas pilnveido”, saka Arnis.

Arnim patīk paceļot un redzēt Latviju. Viņš labprāt aizbrauktu uz klasiskās mūzikas koncertu Liepājā un Cēsīs.

“Kādreiz es bieži un daudz dzēru. Bija traki. Tik ļoti vajadzēja alkoholu – kā maizi, kā zāles” saka Arnis, un piebilst, ka dzīve skaidrā ir daudz interesantāka un piepildītāka.

Arnis apmeklē arī Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcas draudzi. Brīvajā laikā Arnis kopā ar sieviņu paskatās televizoru.

“Nevar par neko sūdzēties. Dzīvojam vienkārši”, saka Arnis.

"Ikvienam ir jābūt iespējai sportot, neskatoties uz spējām."

Natālija Novikova

Natālija profesionāli tenisu sāka spēlēt pirms trīs gadiem. Šogad viņa pasaules ratiņtenisa rangā atrodas 89. vietā un sacensībās viņai bieži jāspēkojas ar divreiz jaunākiem sportistiem.

Natālija pēc profesijas ir ekonomiste. Viņa strādājusi arī par finanšu direktori, un galveno grāmatvedi lielos ražošanas uzņēmumos Latvijā. Tagad Natālija strādā nepilnu darba laiku kā galvenā grāmatvede un finanšu konsultante. Viņas dzīvē paliekoši ienācis sports. "Kādreiz es skrēju un gribēju visu paspēt, tagad saprotu, ka tas nav iespējams. Tagad ir jāizvēlas prioritātes un jāsaglabā spēks tam, kas ir svarīgākais," teic Natālija.

Natālija dzīvo daudzdzīvokļu nama piektajā stāvā. Viņas mājai nav lifta. Katru dienu, divreiz dienā, Natālija veic nopietnu vingrinājumu – kāpj pa trepēm augšā un lejā.

Natālijas aizraušanās ir arī fotografēšana. Natālija lepojas, ka viņas fotogrāfija tikusi iekļauta starp 100 Latvijas labākajām fotogrāfijām un izstādīta publiskā izstādē stacijas laukumā Rīgā.

Natālija ar aizrautību stāsta par savu projektu – labdarības pasākumu sēriju "Kaleidoskopa studija" Vaivaru rehabilitācijas centrā un pansionātā "Liepa". Viņa iejūtīgi stāsta par mammām, kas pasākumā aizmirst visu sev apkārt un dejo ar saviem dēliem riteņkrēslos. Viņa stāsta par mammām, kas priecīgas par Natālijas uzņemtām fotogrāfijām kopā ar saviem bērniem, jo līdz tam tādu nav bijis. "Ja bērniem ir nopietna diagnoze, ne vecāki, ne bērni nekur netiek. Tāpēc mēs organizējam foto sesijas un svētkus uz vietas Vaivaros," stāsta Natālija.

Natālija ir divi bērni. Viņai ir bail domāt par to, kas Latvijā varētu būt pēc 50 gadiem. "Ja bērni brauc prom, tālāk nav par ko runāt. Es vienmēr ar prieku atgriežos. Tagad aizbraukušie bērni neatgriezīsies," skumji nosaka Natālija.

Natālija atzīst, ka vislabāko padomu saņēmusi Vaivaros: "Iespējams, ka tu tagad visus spēkus koncentrē uz kaut ko vienu, to, lai atkal staigātu. Tā ir pati lielākā kļūda. Varbūt tev izdosies, bet varbūt nē. Taču šajā laikā tu vari pazaudēt visu citu. Centies saglabāt pēc iespējas vairāk no savas dzīves, kas bija līdz nonākšanai riteņkrēslā."

"Es starp klasesbiedriem jūtos īpašs tad, kad esmu kaut ko jaunu iemācījies un zinu vairāk nekā pārējie"

Roberts Ērglis

Roberts kopš bērnības zina, ka visas nodarbības palīdz viņa attīstībai. Gan runas un valodas attīstības stundas, gan mākslas skola, dejošana, sports, šahs un dambrete – viss ir intelekta un gudrības nostiprināšanai. Roberts apzinās, ka labi mācoties, var mācīties labākā augstskolā.

Roberts ir pašpietiekams, sirsnīgs, zinātkārs. Viņš ir radošs, intelektuāls un par sevi pārliecināts. Roberts domā ātrāk nekā viņš runā. Viņš visur jūtas labi.

Robertam ir 15 gadi. Kad Robertam konstatēja iedzimtu vājdzirdību, vecāki, kas ir dzirdīgi, nolēma darīt visu, lai Roberts pilnvērtīgi iekļautos dzirdīgo sabiedrībā.

Jau kopš bērnības, Roberts mērķtiecīgi tika virzīts apgūt mākslu un piedalīties deju nodarbībās. Roberts apgūst parasto vispārējās izglītības programmu. Visās skolās, kurās mācās Roberts, ir atsaucīgi skolotāji un saprotoša skolas administrācija.

Roberts ar prieku stāsta par savām sekmēm skolā un mākslas skolā. “Man mākslas skolā ir vislabākās sekmes – visi desmitnieki! Es domāju, ka es absolvēšu mākslas skolu ar atzinību,” pārliecināti saka Roberts.

Vislabāk Robertam patīk būvēt. Viņa mīļākā spēlē ir Minecraft. Viņam ļoti patīk lasīt fantāziju grāmatas un tur izlasīto uzbūvēt spēlē.

Nākotnē Roberts vēlas kļūt par arhitektu vai būvinženieri. Viņš jau zina, ka būvēs koka mājas pēc latviešu tradīcijām. “Mans sapnis ir uzbūvēt māju, kur varētu dzīvot visa ģimene!” saka Roberts. Robertam ļoti tuvas ir latviešu tradīcijas.

Skolas laikā Robertam ir liela mācību slodze un vakaros viņš jūtas noguris. Spēku viņam dod kopīgas vakariņas un sarunas ar ģimeni.

Robertu uztrauc, ka uz zemes pēc 50 gadiem būs vēl vairāk cilvēku. “Es negribu dzīvot pārapdzīvotībā. Es ceru, ka Latvijas tīrajā un skaistajā dabā mēs varēsim atpūsties, svinot latviešu tradīcijas,” prāto Roberts. Viņš domā, ka Latvijā pēc gadiem būs fantāzijas valsts. “Varbūt, ka es uzbūvēšu lidojošu privātmāju. Man patīk arī meitenes un man nākotnē pietiks ar diviem bērniem,” nosaka Roberts.

"Es būtu ļoti laimīga, ja būtu iespēja staigāt!"

Annija Boluža

Annija piedzima priekšlaicīgi un ļoti maziņa. Pusgada vecumā viņai konstatēja bērnu cerebrālo trieku. Annija ar ģimeni dzīvo Daugavpilī. Viņai nepieciešama palīdzība 24 stundas diennaktī.

Annijai ir 16 gadu. Viņa aktīvi piedalās kultūras projektos – spēlē teātri, dzied, dejo un zīmē. Ar teātri Annija pabijusi vairākās valstīs – Spānijā, Francijā, Lietuvā. Labākā pieredze no ceļošanas Annijai saistās ar pēc operāciju laiku, kad, pieejamās infrastruktūras dēļ, varēja apceļot Vāciju, Čehiju un Lihtenšteinu. "Ja godīgi, tādēļ es gribētu dzīvot Vācijā," saka Annija, bet Annijas mamma piebilst, ka, neskatoties uz to, ka cīnāmies ar vējdzirnavām, mēs paši visu izdarīsim un dzīvosim Latvijas laukos.

Šogad Annija pēdējo gadu mācīsies speciālajā pamatskolā. Annijai ir liela neziņa par to, kas notiks pēc 9.klases absolvēšanas, jo nav iespēja apgūt pat vispārējo izglītību pēc iespējas tuvāk mājām un ģimenei, un saņemt nepieciešamo aprūpi. Īpaši izglītība un nepieciešamie rehabilitācijas pakalpojumi ir nepieejami bērniem invalīdiem reģionos un laukos.

Skolā Annijai visvairāk patīk mājturība. Skolotāja ir pretimnākoša un saprotoša. Annijai patīk izgatavot skaistus apsveikumus. Viņa ļoti gribētu apgūt izglītību, kas saistīta ar mākslu.

Annijas mamma stāsta, ka skolvides nav piemērotas un izglītības integrācija ir nepieejama bērniem riteņkrēslos ar kustību traucējumiem. Arī skolotāji nav apmācīti kā mācīt bērnus ar īpašām vajadzībām.

Arī sabiedrība nav izglītota, ka ir bērni ar kustību traucējumiem riteņkrēslos. "Visi skatās tā, it kā zoodārzs būtu izvests pastaigā vai rotaļu laukumā", piebilst Annijas mamma.

Annijas ģimenes mērķis ir uzbūvēt ekoloģisku koka māju laukos, kas piemērota Annijai un nav jāprasa nevienam uztaisīt uzbrauktuvi. "Tā, lai brālis var braukt ar riteni un lēkt pa peļķēm," piebilst Annija. Viņa ļoti mīļo savu mazo brāli, kurš pacietīgi gaida, kamēr lielā māsa vingro. "Es ļoti ilgi gaidīju brāli. Es viņu gaidīju 16 gadus," nosaka Annija.

Annija gaida brīdi, kad varēs brāli turēt sev klēpī un mamma varēs stumt tikai vienus ratus. Nākotnē Annija vēlētos savu ģimeni.

"Līdz izcilam programmētājam man vēl tālu, tāpat kā līdz Pavaroti, taču daudziem ir tālu, lai sasniegtu manu līmeni"

Aleksandrs Jevdokimovs

Vismaz četras reizes nedēļā Aleksandrs dodas ārpus mājas – uz vīru kvarteta mēģinājumu, uz sporta zāli un baznīcu. No dzīvokļa trešajā stāvā viņš tiek ārā pats, bet draugu palīdzība nepieciešama, lai atgrieztos mājās. Riteņkrēslā Aleksandrs nokļuva pēc ceļa negadījuma.

Aleksandrs jau pieaugušā vecumā sāka mācīties klasisko solo dziedāšanu. Un nu jau 19 gadus viņš dzied un uzstājas Latvijas baznīcās gan ar vīru kvartetu, gan solo programmu vācu, krievu, itāļu un latviešu valodās. Jau 37 gadus viņa aizraušanās ir kuģu modeļu izgatavošana. Viņš rāda smalkus koka nažfiniera līmētus vēsturiskus kuģu un bruņumašīnu modeļus.

Aleksandrs, esot jau riteņkrēslā, izmācījās datorprogrammēšanu un veiksmīgi veido mājas lapas. “Saka, ka vīriešiem vislabāk pēc darba patīk gulēt dīvānā, bet man vislabāk patīk pie datora. Ja es vairāk vingrotu un man tik ļoti nepatiktu tas, ko es daru, es jau varbūt sen staigātu. Mani aizrauj tas, ka man sanāk tas, ko es daru”, saka Aleksandrs.

Aleksandrs ir vides pieejamības eksperts. Viņu bieži aicina pārbaudīt jau uzbūvēto infrastruktūru. Aleksandrs nekad nav saskāries ar diskrimināciju. Patiecoties savai uzstājībai un apņēmībai, viņš ir nokļuvis tur, kur vēlējies. Taču invalīdi, kuri nav tik uzstājīgi, nemaz neiet ārā no mājas un neiekļaujas sabiedrības attieksmes un nepieejamas vides dēļ.

Aleksandrs domā, ka invalīdi ir jāaicina jau pirms infrastruktūras izveidošanas – projektēšanas laikā, lai būtu ērtāka un pieejamāka vide – ceļi, ietves, sabiedriskā transporta pieturvietas un ēkas. Viņš nespēj saprast domāšanu, kad iekārtojot infrastruktūru it kā dara, bet patiesībā dara nedomājot. “Invalīdu pieaicināšana jau projektēšanas stadijā būtu jābūt noteiktai likumā, citādi tas, kas nav obligāti, tiek izdarīts paviršī, bez jēgas”, zina teikt Aleksandrs.

Aleksandrs jau vairāk kā 20 gadus nelieto alkoholu. “Manā pirmskristiešu dzīvē bija diezgan daudz vardarbības. Es vairs nemeklēju konfliktus. Savā dzīvē esmu daudz ko piedzīvojis”, teic Aleksandrs.

“Esmu aizņemts un man daudz kur jābrauc. Taču vislabāk man patīk, ka nekur nav jābrauc”, viņš piebilst.

"Divi gadi ir par maz, lai iekļautos dzirdīgā sabiedrībā"

Diāna Grenēvica

Vispārējo izglītību Diāna apguva tālu prom no mājām, otrā Latvijas pusē. “Būt prom no ģimenes bija visgrūtāk,” atceras Diāna. Tagad Diāna saka, ka labāk vājdzirdīgos bērnus būtu integrēt vispārējā izglītības sistēmā, lai bērni netiktu šķirti no ģimenes, lai bērni justos drošāk, justos iekļauti sabiedrībā. “Katru dienu pie sevis klusi skaitīju dienas, kas palikušas līdz mājās braukšanai. Pēdējā skolas diena pirms vasaras bija mana vislaimīgākā skolas diena, jo reizēm tieši tajā bija arī mana dzimšanas diena,” atceras Diāna.

Diāna gribētu, lai nākotnē Latvijā ir iekļaujoša izglītības sistēma, lai bērni varētu būt tuvumā saviem vecākiem.

Diāna ir sirsnīga un kautrīga. Lai viņa būtu pārliecināta par sevi, tuvumā nepieciešams kāds draugs, ģimene. Viena viņa joprojām nejūtas droši.

Diāna stāsta, kā bērnībā kopā ar brāli remontējuši riteņus. “Es viņam biju palīdze, padevu dažādas skrūves un detaļas. Brālis izveidoja modernu, lielu trīsriteni, ar kuru gan nevarēja braukt, jo neizdevās uzlikt ķēdi. Nācās stumt vai braukt lejā no maza kalniņa.”

Diānai ir iedzimta vājdzirdība, jo arī abi vecāki ir nedzirdīgi. Viņai ir 21 gads.

Šogad Diāna absolvēja Liepājas mākslas un dizaina vidusskolas Tekstilmākslas programmu. Skolā, sekot līdzi teorētiskajiem mācību priekšmetiem, viņai palīdzēja surdotulks. Taču Diāna saka lielu paldies iejūtīgiem skolotājiem un kursa biedriem, kas palīdzēja kļūt drošākai un patstāvīgākai.

Diāna turpinās iegūt izglītību Rīgas Tehniskajā universitātē. Ja pēc augstskolas Diāna jutīsies droša, viņa gribētu nodibināt savu uzņēmumu, veidot savas kolekcijas. Taču viņa atzīst, ka vēl ir jāgūst pārliecība par sevi, lai to piepildītu.

Diānai ļoti patīk un padodas rokdarbi un šūšana. Viņa savus rokdarbus un šuvumus dāvina. Tā Diānai patīk sagādāt prieku citiem. “Ja kādam nepieciešams ko uzšūt, es ar prieku to daru. Bet sev, tāpat vien, nē”, kautrīgi nosaka Diāna.

Diānai arī patīk spēlēt volejbolu. Viņa dejo un dzied melodeklamāciju. Diānai gribētos iepazīt citas tautības, citu kultūru un paceļot, bet vēl jāpārvar kautrīgums un nelielās bailes no sabiedrības.

Diāna nākotnē sapņo par savu ģimeni ar vismaz trīs bērniem.

"Ir jāiet laukā no mājas. Nevar dzīvot tikai telpās!"

Artūrs Līvmanis

Artūrs jau četrus gadus ir gids Liepājā un vada pastaigu "Tiksimies Rožu laukumā!". Šogad viņš izveidoja vēl vienu maršrutu. Viņš atvainojas, un izslēdz mobilā telefona skaņu, piebilstot, ka tas nav pieklājīgi, ja skaļi skan zvana signāls. To viņš dara arī ikvienas ekskursijas sākumā. Tās laikā viņš izstāsta Liepājas vēsturi un saista to ar arhitektiem, kas projektējuši mājas.

Artūrs pa Liepājs ielām pārvietojas ļoti droši. "Man ir jārada uzticība tūristu grupai", saka Artūrs.

Artūram ir 31 gads un viņš ir neredzīgs kopš dzimšanas. Būt drošam Liepājā, Artūram jau bērnībā iemācīja omīte.

Artūrs ir absolvējis Liepājas Universitātes vēstures un sociālo zinību skolotāju programmu. Maģistrantūrā viņš apguvis arī karjeras konsultanta profesiju. Gadu Artūrs arī strādājis kā Eiropas brīvprātīgais Omenas pilsētā Nīderlandē. Tas viņā radīja patstāvību un ļāva saprast darba nozīmi. Artūram ir ļoti jutīgas rokas, ko Nīderlandē labprāt izmantoja darba devējs, ļaujot Artūram pārbaudīt, vai vecā krāsa no atjaunojamām koka detaļām ir labi noņemta.

Brīvprātīgā darba laikā viņš arī daudz ceļojis pa Eiropu. Artūrs pabijis Čehijā, Spānijā, Anglijā un Zviedrijā. Viņš gribētu vēl ceļot, taču no Latvijas tas nav tik vienkārši.

Artūrs kolekcionē latviešu filmas, kā arī Padomju Savienības laika rotaļu automodelīšus. Viņš restaurē audiogrāmatas un trenējas loka šaušanā.

Tuvākajā nākotnē Artūra sapnis ir doties jūrā ar burukuģi un būt vienam no tā apkalpes, bet pēc 10 gadiem Artūrs vēlas, lai būtu papildinājušies neredzīgiem tūristiem domātie maršruti un uzstādītas vairākas taktilās kartes. "Lai gan ir daudz laba izdarīts, ir vēl, ko var uzlabot. Liepājā ļoti būtu nepieciešami tramvaji, kuros nosauktu konkrētā maršruta numuru" min Artūrs.

"Viegli Latvijā nav", saka Artūrs, "Ir grūti izdzīvot. Arī invalīdiem būtu vajadzīgas darbavietas."

"Es mūžā nekad neesmu ne dzēris, ne smēķējis"

Valdis Budahs

Kopš septiņu gadu vecuma Valdim ir viena kāja. Sliktas medicīniskās aprūpes dēļ, kājas amputēšana bija vienkāršākais risinājums iekaisuma un vispārēja ķermeņa asins saindēšanās ārstēšanā. Valdis savu dzīvi ir izcīnījis.

Visu mūžu Valdis ir paļāvies tikai uz sevi. Viņš izgudrojis un pielāgojis visus savus tehniskos palīglīdzekļus, arī mašīnu. Ja ar mašīnu nebūtu iespēja no dziļiem laukiem aizbraukt uz pilsētu, uz veikalu, "Es jau sen būtu nomiris badā. Man patīk braukt ar mašīnu," saka Valdis.

Valdim ir izcila atmiņa. Viņš atceras gadu skaitļus, notikumus un neaizķeroties nosauc visu cilvēku vārdus, ar ko katrs notikums viņa dzīvē saistījies.

Valdim ir 77 gadi. Pēc profesijas viņš ir instrumentu atslēdznieks. Latvijai atgūstot neatkarību, viņš strādāja Lauktehnikā, šūšanas cehā, un vēlāk arī pēc pasūtījuma pats šuva darba un speciālo apģērbu. Viņš izrāda savu darbnīcu, nosakot "Kad man ir ļoti, ļoti grūti, es atnāku te pasēdēt."

Tagad Valdim prieku sniedz darbošanās siltumnīcā. Arī pie mājas viņam ir skaisti iekopta puķudobe. "Dārzu es apkopju, šļūcot uz plēves pa zemi. To es daru agrā rītā, kamēr kaimiņi vēl guļ. Dzīve ir ļoti, ļoti grūta, bet es esmu tai piemērojies."

Valdim dzīvē bijusi iespēja apceļot visu bijušo Padomju Savienību. Viņš ar prieku atceras redzēto un piedzīvoto kopā ar draudzīgo darba kolektīvu.

Valdis savā namiņā dzīvo meža ielokā. Viņš nevar pasūtīt ne avīzes, ne žurnālus, jo pastu pie mājas nepieved. Līdz pasta kastītēm pa bedrainu meža zemes ceļu, Valdis nevar nokļūt. Viņš ar nožēlu stāsta par valstiski nepieejamo asistenta pakalpojumu. Palīgu mājas darbos viņš algo pats.

Visvairāk Valdis vēlētos, lai viņam būtu otra kāja. Protēzi viņam nevar likt, jo kaula gals nav apaudzēts ar miesu. Bērnībā no saviem vienaudžiem viņš pieredzējis lielu nežēlību. Viņam ir ļoti grūti runāt par dzīvē pārdzīvoto.

"Vides pieejamība ir ilga cīņa. Mēs par to runājam jau 15 gadus un beidzot ieklausās"

Jurģis Briedis

Šogad Jurģis ar velosipēdu devās izaicinājuma braucienā no Rīgas uz galējo Eiropas ziemeļu punktu Nordkapu Norvēģijā. Jurģis ir apceļojis Latviju, Lietuvu un Igauniju.

Jurģis ir Būvniecības valsts kontroles biroja un apvienības "Apeirons" vides pieejamības eksperts. Viņš ir vājredzīgs kopš dzimšanas. Jurģim ir 10% redzes atlikums.

Jurģa ģimenē nozīmīga loma ir izglītībai, tāpēc vecāki nolēma sūtīt Jurģi parastā skolā. Jurģis ir mācījies mūzikas skolā klavierspēli, mākslas skolā un arī fotografēšanu. Tagad viņš pašmācības ceļā apgūst ģitāras spēli.

Šogad Jurģis absolvēs Būvniecības inženierijas fakultāti. "Es ļoti gribēju kļūt par arhitektu. Lai iestātos arhitektos, ir jāzīmē kapitelis, ko es nevaru izdarīt redzes dēļ. Man patīk atrasties būvobjektā, bet, ja ir jākāpj uz stalažām, es atkal to nedrīkstu darīt."

Jurģis visu laiku smaida. Jurģim šķiet, ka viņš ir pesimists, jo sliktā redze traucē daudz ko sasniegt. "Man vienmēr jārēķinās ar sabiedrisko transportu, ir sarežģīti orientēties, sarežģīti ceļot vienam, mācīties kādos kursos, tas viss kopumā tevi nospiež."

Mūsdienās jau ir tehnoloģijas, kas palīdz vājredzīgiem cilvēkiem integrēties sabiedrībā. "Skolā es neko neredzēju uz tāfeles. Tā sajūta, kad saproti, ka tu reāli traucē pārjautājot, kas tur rakstīts, ir nepatīkama. Ar tehnoloģijām to varētu atrisināt, ja skolām būtu vēlme."

Jurģis secina, ka daudzi paļaujas uz redzi. Viņš jautā: "Cik labi vajag redzēt, lai pārvietotos? Ja man aizlīst brilles, es braucu, bet tie, kuri redz, uztraucas, ka brilles aizlijušas. Ja tev kaut kas tiek atņemts, pasauli uztver citādāk."

Jurģim ir gandarījums, kad izdevies ko labu īstenot citu vājredzīgo cilvēku labā. Ar Jurģa līdzdalību tagad Rīgā jauniem trolejbusiem sānos ir lieli cipari un skaļrunis, kas nosauc trolejbusa numuru.

Vēl ir daudz ko darīt, jo bieži vien daudz kas tiek darīts formāli. "Priekš kā tu būvē to ēku – cilvēkiem vai normatīviem? Arī pakalpojuma saņemšanas rindu regulētāji, piemērām, bankā, pastā ir nelietojami. Es neko tur nevaru redzēt. Tas dažkārt liek justies tik bezpalīdzīgam."

"Izglītības iestādes Latvijā nav ne pieejamas, ne iekļaujošas"

Arta Teivāne

Artai ir 24 gadi. Viņa šogad tālmācībā absolvēja Savannas mākslas un dizaina augstskolu ASV. Arta ļoti gribēja studēt mākslu un dizainu, taču Latvijā neviena mākslas augstskola cilvēkiem ar invaliditāti nav pieejama un netiek piedāvātas arī tālmācības iespējas. "Ja būtu iespējams mācīties Latvijā, es noteikti mācītos tepat," saka Arta.

Pamatizglītību un vidusskolas izglītību Arta ieguvusi mājmācībā. Izglītības iespējas bērniem invalīdiem Latvijā viņa sauc par lielu haosu.

Lai dzīvotu pastāvīgu dzīvi, Artai būtu nepieciešams pilna laika asistents. Joprojām Artas emocionālais un fiziskais atbalsts ir mamma, bet stiprā aizmugure ir tētis. Arta saka, ka "Pastāvīga dzīve ir svarīga un tik ļoti nepieciešams novērtēt arī laba asistenta darbu."

Ar sabiedrisko transportu Latvijā Arta nav braukusi 10 gadus, kopš brīža, kad viņa nokļuva riteņkrēslā. Artai ir muskuļu vājums, kas pamazām progresējot, liedz pārvietoties un mazina muskuļu spēku, arī mīmiku.

Arta domā, ka Latvijā svarīgi uzlabot infrastruktūru un darīt to jēgpilni. "Daudzas detaļas un nianses ir svarīgas: ietves, pieturas, sabiedriskais transports", Arta zina, ko saka. Arī par kultūras iestāžu pieejamību netiek sniegta atbilstoša informācija. "Cilvēki Latvijā nezina kā rīkoties, satiekot invalīdu. Tas nav tik grūti, palīdzēt, pārsēsties vai atbalstīt. Ir arī labi piemēri, bet kopumā gribētos atbalstošāku sabiedrību", saka Arta.

Artas vislielākais sapnis ir ceļot. Viņa gribētu ceļot gan ar ģimeni, gan draugu, kurš šobrīd studē Austrālijā.

Arta arī labprāt strādātu kādā uzņēmumā, kas piedāvātu darba iespējas grafiskajam dizaineram. Taču visvairāk Arta gribētu izveidot savu uzņēmumu, studiju vai galeriju un sniegt grafiskā dizaina pakalpojumu.

"Nākotnē es pieredzi no pasaules progresīvākajām valstīm ieviesīšu Latvijā"

Georgs Bārda

Georgs, pēc izcili nokārtotiem valsts centralizētiem eksāmeniem, šogad absolvēja Vaivaru pamatskolu. Tagad viņš mācās Minesotā, ASV. Šo iespēju viņš ieguva, izturot lielu konkursu. Pēc vidusskolas Georgs domā studēt mārketingu un menedžmentu Apvienotajā Karalistē. “Latvijā ir daudz lielākas iespējas nekā Eiropā. Lai nodarbotos ar uzņēmējdarbību, bez angļu valodas būs jāmācās arī citas svešvalodas.”

Savu dzīvi Georgs vēlētos saistīt ar darbu nevalstiskajā organizācijā, kas palīdzētu nodrošināt dažādus tehniskos palīglīdzekļus cilvēkiem ar redzes invaliditāti, arī robotmašīnas.

Georgs jāj ar zirgu, nodarbojas ar ūdens slēpošanu, viņam patīk klausīties audio grāmatas, pastaigāties ar savu pavadoni Hēru un pavadīt laiku ar draugiem. Georgs ir ne tikai labs dejotājs, bet arī dziedātājs un spēlē bungas. Šogad viņš kopā ar draugiem skrēja “Stipro skrējienā”.

Georgs ir ļoti tehnisks, radošs un pacietīgs. “Ja ir alva, es arī lodēju! Es izgatavoju aparātu, kas ļauj orientēties, jājot ar zirgu klasiskajā iejādē. Iekārta ir demo versijā. Tā reaģē uz sensoru un infrasarkano staru.”

Georgs mīl ātrumu. Pa savu dzimto Jūrmalas pilsētu viņš pārvietojas ne tikai ar velosipēdu, bet arī ar mopēdu Delta, ko pats ir saremontējis. Georgs ir lielākais palīgs mammai, kad nepieciešams saremontēt automašīnu. Interese par tehniku viņam radās, apmeklējot programmēšanas un elektronikas nodarbības. Nākotnē Georgs gribētu braukt ar robotmašīnu.

Izcīnīt neredzīgam bērnam vietu redzīgā sabiedrībā, Georga mammai nav nācies viegli. Tā joprojām ir nemitīga cīņa.
Viņi ir spiesti Latvijā radīt iekļaujošās izglītības sistēmu paši sev. “Skolas nav gatavas ambicioziem, gudriem, bet neredzīgiem bērniem ar pavadoni suni, kurus interesē matemātika, ķīmija un fizika.”

Georgs piedzima vesels. “Kādā rītā piecgadīgais Georgs brokastīs ar karotes galu nejauši trāpīja sev acī. Ārsti laikus nekonstatēja iekaisumu, kas progresēja pārejot retā slimībā un neatgriezeniski skāra arī otru aci,” stāsta Georga mamma.

“Būtu labi, ja tiktu sakārtota ceļu infrastruktūra, lai arī neredzīgie cilvēki varētu ērti pārvietoties, īpaši ceļu remontu laikā, kad visu laiku viss mainās un ir grūti sameklēt ceļu.”

"Cilvēkam kā indivīdam ir vajadzīgs darbs un garīgās izpausmes"

Gunārs Grabinskis

Gunāra dzīve nav bijusi viegla. Četrpadsmit gadus viņš uz ielas pārdeva avīzes, jo kaut kā iztikšana bija jāpelna. Kādu laiku Gunārs strādāja biedrībā "Apeirons" valsts atbalsta programmā, tagad aktīvi darbojās kā brīvprātīgais. Gunāram ļoti gribētos strādāt un iegūt patstāvīgu darbu. Viņam ir 55 gadi.

Gunārs, vecāku mudināts, lielu uzmanību pievērsis mācībām. Gunārs apguvis arī datorprasmes un strādājis ar informācijas apkopošanu. Dators ir Gunāra darba instruments, jo ar roku rakstīt viņš nevar. Gunārs ir I grupas invalīds. Pēc mammas smagām dzemdībām, viņam visu mūžu jāsadzīvo ar bērnu cerebrālās triekas radītām sekām.

Bērnību un skolas gadus Gunārs pavadījis laukos. Iespējams tāpēc, Gunāram tuva ir dievturība. Viņa dzīves uzskati pilnībā saskan ar latvisko dzīvesziņu – garīgo tautas mantojumu. Viņa pārliecība ir, ka Latvijā ir oficiāli jāatjauno Latvijas reliģija – Dievturība visā tās spožumā. Latviešu tautasdziesmas ir stiprs garīgais un morālais avots. "Mūsdienās ļaudis, pateicoties urbanizācijai, ir atsvešinājušies no dabas, un neizjūt sevi kā dabas sastāvdaļu. Lai to labāk izprastu, būtu jāpievēršas tautas folklorai. Manuprāt, dainās, pasakās, ticējumos ir skaidri pateikts tautas uzskats par latviešu tautas pamatvērtībām – Dievu, Laimu un Māru," pauž Gunārs.

Taču vislielāko nozīmi Gunāra dzīvē ieņem dambrete. Tagad viņš gatavojas iegūt sporta meistara klasi dambretē. Gunārs uzskata, ka savulaik nevajadzējis likvidēt invalīdu sporta kustību. "Tā devusi lielu motivāciju un iespēju daudziem invalīdiem satikties ar sev līdzīgiem. Tagad vienīgais invalīdu sporta mērķis ir startēt paraolimpiskajās spēlēs, bet tiem, kam tas nav vienīgais mērķis, nav iespēju sportot," saka Gunārs.

Gunārs saka, ka daudz tiek runāts par invalīdu integrāciju sabiedrībā. Viņš uzskata, ka ir pilnībā integrējies dambretistu vidū, kas lielākoties ir pilnīgi veseli cilvēki.

Gunāram ir arī grūtības runāt, taču viņš atradis iespēju kā izteikt savas domas. Gunārs raksta blogu, kur dalās ar pārdomām par gadskārtu ieražām, semināriem, gan arī velta piemiņas vārdus latviešu dižgariem.

"Visvairāk es vēlētos savu ģimeni," jautāts par nākotni, nosaka Gunārs.

Buklets ir daļa no Zviedru institūta producētās fotogrāfiju izstādes "AccessAbility". Izstāde parāda četrpadsmit Latvijas cilvēku pieredzi un skatījumu uz invalīdu dzīvi Latvijā 2016. gadā.

Kas ir pieejamība? Šie cilvēku stāsti parāda, ka pieejamība sniedzas daudz tālāk par rampām un veselības aprūpi. Tas ir demokrātijas jautājums, jo ikvienam ir jābūt iespējai piedalīties sabiedrības dzīvē ar vienādiem nosacījumiem.

Zviedru institūts (Svenska institutet, saīsināti SI) ir valsts institūcija, kuras uzdevums ir pasaulē izplatīt zināšanas par Zviedrijas sabiedrības un kultūras dzīvi, veicināt kultūras, izglītības, zinātnes, ekonomikas un pieredzes apmaiņu un sadarbību ar citām valstīm. Zviedru institūts sadarbojas ar Zviedrijas vēstniecībām visā pasaulē. Papildus informāciju par Zviedru institūtu un Zviedriju jāmeklē Si.se un Sweden.se

©2016, Zviedru institūts
Izstādes kuratore un menedžere Latvijā Dr.art. Aija Freimane
Fotogrāfs Matīss Markovskis
Grafiskais dizains: Kidler
Drukāts tipogrāfijā “Dardedze holografija”, Rīga, Latvija, 2016